

## La història contemporània de Catalunya en l'ensenyament primari i secundari, 1970-1990

Francesc Xavier Hernández Cardona

**ADVERTIMENT.** La consulta d'aquesta tesi queda condicionada a l'acceptació de les següents condicions d'ús: La difusió d'aquesta tesi per mitjà del servei TDX ([www.tesisenxarxa.net](http://www.tesisenxarxa.net)) ha estat autoritzada pels titulars dels drets de propietat intel·lectual únicament per a usos privats emmarcats en activitats d'investigació i docència. No s'autoritza la seva reproducció amb finalitats de lucre ni la seva difusió i posada a disposició des d'un lloc aliè al servei TDX. No s'autoritza la presentació del seu contingut en una finestra o marc aliè a TDX (framing). Aquesta reserva de drets afecta tant al resum de presentació de la tesi com als seus continguts. En la utilització o cita de parts de la tesi és obligat indicar el nom de la persona autora.

**ADVERTENCIA.** La consulta de esta tesis queda condicionada a la aceptación de las siguientes condiciones de uso: La difusión de esta tesis por medio del servicio TDR ([www.tesisenred.net](http://www.tesisenred.net)) ha sido autorizada por los titulares de los derechos de propiedad intelectual únicamente para usos privados enmarcados en actividades de investigación y docencia. No se autoriza su reproducción con finalidades de lucro ni su difusión y puesta a disposición desde un sitio ajeno al servicio TDR. No se autoriza la presentación de su contenido en una ventana o marco ajeno a TDR (framing). Esta reserva de derechos afecta tanto al resumen de presentación de la tesis como a sus contenidos. En la utilización o cita de partes de la tesis es obligado indicar el nombre de la persona autora.

**WARNING.** On having consulted this thesis you're accepting the following use conditions: Spreading this thesis by the TDX ([www.tesisenxarxa.net](http://www.tesisenxarxa.net)) service has been authorized by the titular of the intellectual property rights only for private uses placed in investigation and teaching activities. Reproduction with lucrative aims is not authorized neither its spreading and availability from a site foreign to the TDX service. Introducing its content in a window or frame foreign to the TDX service is not authorized (framing). This rights affect to the presentation summary of the thesis as well as to its contents. In the using or citation of parts of the thesis it's obliged to indicate the name of the author.

UNIVERSITAT DE BARCELONA  
DIVISIÓ I  
DEPARTAMENT D'HISTÒRIA CONTEMPORÀNIA

TESI DOCTORAL

"LA HISTÒRIA CONTEMPORÀNIA DE CATALUNYA EN  
L'ENSENYAMENT PRIMARI I SECUNDARI, 1970-1990"

per Francesc Xavier Hernández i Cardona

Director de la Tesi: Dr. Pelai Pages i Blanch  
Setembre del 1993.

## CAPÍTOL 15. ALUMNES, MESTRES, PROFESSORS I MATERIALS DIDACTICS

---

*Coneixements dels alumnes. Estratègies del professorat. Materials didàctics d'història de Catalunya.*

---

### CONEXEMENTS DELS ALUMNES

En els capítols anteriors hem situat el pes de la història dins de l'ensenyament, destacant-ne la situació de la història contemporània, fixant la importància de la història de Catalunya i de la història contemporània de Catalunya. Hem vist la tendència a la depreciació de la història a l'ensenyament encara que la reculada horària no ha estat particularment espectacular. Hem establert el poc pes que té la història de Catalunya tant en l'ordenament legal vigent com en els llibres de text. Hem mostrat també que la història contemporània no està discriminada dins el conjunt de la història, i que la història contemporània de Catalunya també es objecte d'estudi preferent dins del conjunt de la història de Catalunya.

Hem analitzat o aproximat, més o menys a fons, dos eixos de referència importants per situar la història i la història de Catalunya a l'ensenyament: el marc legal i els llibres de text, la més poderosa màquina de concreció, a la pràctica, de les disposicions legals. Segons aquests eixos la història contemporània hauria de tenir un fort impacte en l'ensenyament i la història contemporània de Catalunya, dins de la migradesa de continguts catalans, hauria de ser la millor coneguda pels alumnes. Ara be, disposicions legals i llibres de text no tenen per què tenir una traducció mecànica a les

aules; a la pràctica, el paper del professor és determinant a l'hora de concretar els continguts que rebran els alumnes.

Hom té la impressió que els alumnes que finalitzen els seus estudis d'EGB o els de BUP coneixen molt poca cosa d'història, menys d'història contemporània, i encara menys d'història de Catalunya i d'història contemporània de Catalunya. Així doncs el professorat, per diverses raons, pot ser un element actiu a l'hora de distorsionar les proporcions atorgades a la història contemporània per la legislació i pels llibres de text. Això, però, és difícil de demostrar, i en tot cas únicament podem fer una aproximació general tractant de fixar tendències. La manca d'avaluacions externes en el sistema educatiu espanyol i català, així com el feble paper de la inspecció ens impedeix assolir dades objectives al respecte. Cada centre educatiu és una unitat tancada on, a la pràctica, el professorat fa el que vol, o més aviat el que pot, a l'hora d'aplicar els programes, fixar les avaluacions etc. (1). Una aproximació a les actituds del professorat respecte la impartició de la història, en general, i a la història contemporània de Catalunya, en particular, serà el que intentarem desenvolupar en el present capítol. D'entrada, però, caldrà fer un capbussament, ni que sigui limitat en els coneixements d'història de Catalunya que aconseguien els alumnes en el període estudiat

¿ Aconseguien uns mínims coneixements d'història de Catalunya els alumnes en finalitzar els seus estudis de batxillerat ? La impressió generalitzada és que no, però la veritat és que no disposem de dades fiables al respecte. D'entrada cal tenir present que allò anormal fora precisament que aconseguissin alguns coneixements . Ja hem vist que entre el 1970 i el 1988, la història de Catalunya no es contempla a l'ensenyament. Ni l'administració espanyola ni la catalana van fixar mesures al respecte. Per tant, si en alguns llocs es donava història de Catalunya era a iniciativa del centre o del professorat, aprofitant les escletxes de coneixement del medi que

oferia la LGE. D'altra banda els llibres de text del període, elaborats a partir de la normativa vigent, tampoc incorporaven de manera significativa història de Catalunya. Per tant, fins el 1988 qualsevol tractament de la història de Catalunya era una excepció.

L'Ordre de la Generalitat del 1988 suposa una certa inflexió, però ja hem comentat el caràcter de l'ordre, que suposava, en certa manera, un recarregament d'uns programes ja força carregats, i d'altra banda la pressió de l'administració per fer complir l'ordre va ser més aviat escassa. L'ordre sí que va tenir efecte en l'elaboració dels llibres de text, i aquests, a partir del 1989 van començar a incorporar, lentament, petits percentatges d'història de Catalunya. Tot plegat, a principis dels 90 la presència de la història de Catalunya a l'ensenyament era simplement anecdòtica. Qualsevol iniciativa en aquest sentit passava a mans del professorat que per lliure decisió considerés important introduir continguts d'història nacional.

Així es fa lògic pensar que els coneixements d'història de Catalunya de l'alumnat havien de ser forçosament dèbils. Dèbils també pel que fa al conjunt de coneixements d'història, ja que la història estava en crisi i passava cada cop més a ser una matèria depreciada. La dislocació general del sistema educatiu i la crisi i desorientació generals de la societat en un món canviant, arrossegat per la transformació post-industrial, incidien també en el paper de la història a l'aula. La història difícilment podia convertir-se en un estri funcional per ajudar a interpretar el devenir d'una societat sotmesa a uns ritmes de canvi galopants. Naturalment el caràcter enciclopèdic dels programes i els limitats arsenals didàctics de la història incidien en la manca d'operativitat de la història a l'ensenyament. A tot això cal sumar-hi la desmoralització del professorat que acusava els estralls de la crisi del sistema educatiu, i particularment entre el professorat de socials, geografia

i història que sense un nord clar perdia fe en la importància de la seva matèria. Òbviament no es pot esperar gaire rendiment dels alumnes en una matèria minada interiorment i exteriorment, sotmesa a un procés de marginalització galopant. Per tant, els alumnes de finals dels vuitanta havien d'aconseguir uns coneixements generals d'història necessàriament febles.

Dins d'aquests coneixements febles d'història, particularment febles havien de ser els continguts d'història de Catalunya, atès que aquesta no estava formalment incorporada, es reflectia mínimament en els llibres de text, i a més a més, importants sectors del professorat eren obertament refractaris, per raons diverses, a qualsevol innovació al respecte. D'altra banda, ni l'opinió pública ni l'Administració catalana estaven seriosament interessades al respecte. Així, el paisatge, pel que fa a l'alumnat, vindria definit per un marc general d'escassos coneixements d'història i migradíssims coneixements d'història de Catalunya, i sembla que dins d'aquests migradíssims coneixements la història contemporània, general i de Catalunya era particularment objecte d'ignorància.

Aproximarem els coneixements d'història de Catalunya dels alumnes de principis dels noranta a partir de l'anàlisi de l'enquesta de la fundació Acta i d'un qüestionari molt simple que vam elaborar en el marc de la present recerca, complimentat per estudiants de primer curs de magisteri. Ambdós documents aporten una mica de llum respecte als coneixements dels alumnes.

L'enquesta encarregada per la fundació Acta a l'empresa *Line Staff* a principis de 1991 (2) recull però bona part de la problemàtica dels anys anteriors i els seus resultats, en principi, hem de suposar que no són massa diferents als que s'haguessin obtingut en el 1990 o el 1989. L'estudi recull en un bloc diferents apartats referents a les dades corresponents a estudiants (3). La mostra comprenia un total de

85 estudiants (15 a 17 anys), 31 d'ells d'ascendència catalana i 54 amb ascendència no catalana. La història ocupava el tercer lloc de preferències amb una adhesió primera del 21,2 % dels enquestats, tercer lloc que ocupava de manera compartida amb la Literatura Castellana (4). Els enquestats que manifestaven un rebuig a la història eren relativament pocs, un 15,3 %. El qüestionari no incideix en un aspecte que seria extraordinàriament interessant que hagués estat precisament demanar als estudiants quines assignatures consideraven més útils i quines menys útils.

Un 62,4 % dels enquestats manifestava haver rebut classes, en algun curs, sobre història de Catalunya; mentre un 37,6 % manifestava no haver-ne rebut mai (5). Del total d'estudiants que havien contestat positivament un 18,9 % manifestava que havia rebut coneixements d'història de Catalunya a partir d'una assignatura específica d'Història de Catalunya, mentre que un 79,2 % manifestava haver rebut els coneixements inserits dins d'assignatures d'història general (6). El resultat no deixa de ser un contrasentit i una mostra de la vaga percepció respecte a les assignatures de socials, ja que ni existia, ni podia existir cap assignatura que respongués al títol d'Història de Catalunya. Cal suposar que aquests alumnes van rebre un apartat específic d'història de Catalunya en assignatures de ciències socials o història, o bé van tenir un professorat que va estructurar l'assignatura a partir de continguts d'història nacional. En qualsevol cas un 10 % (sobre el total d'estudiants enquestats) tenia la percepció d'haver rebut específicament i de manera autònoma continguts d'història de Catalunya.

Del total dels 53 alumnes que d'una manera o altra manifestaven haver estudiat història de Catalunya un 39,6 % opinava que aquesta s'havia impartit de manera suficient i un 54,7 % manifesta que els coneixements rebuts eren insuficients. L'enquesta no aprofundia sobre quins períodes eren els que havien estat millor o pitjor estudiats,

en qualsevol cas es recollia l'opinió lleugerament majoritària a favor d'una impartició autònoma de la matèria (51,8 %).

Més endavant, en un altre apartat de l'enquesta, dedicat a la població en general, es demanava als enquestats, en forma de pregunta oberta, quins temes de la història de Catalunya consideraven els més interessants. La mostra corresponent als joves compresos entre els 15-17 (sobre un total de 63 joves que consideraven interessants genèricament els temes d'història de Catalunya) no deixa d'ésser curiosa: un 33,3 % no sabien contestar quins temes eren del seu interès, un 22,2 % manifestava que, en general, tots els trobaven interessants, un 12,7 % exposava la seva predilecció per temes d'història antiga, un 1,6 % s'interessava per la República i la Guerra Civil, un 4,8 % per la història moderna i un altre 4,8 per temes de la història contemporània en general, solament un 1,6 % s'interessava per aspectes de la Catalunya medieval. Així doncs, a banda del gran desconeixement que suposen les dues primeres posicions s'observa un major interès per temàtiques relacionades amb la història antiga de Catalunya, i això, com veurem més endavant podria estar relacionat, amb els temes d'història de Catalunya tractats més a fons a l'ensenyament (7). És a dir, davant d'una pregunta oberta els alumnes no van saber concretar o potser ho van fer a partir d'allò que més recordaven de la història rebuda.

Quan més endavant el qüestionari plantejava una pregunta similar, però tancada, on els enquestats podien seleccionar un o diversos temes d'un llistat suggerit de quinze, els resultats variaven. Així sobre una mostra de 101 joves (15-17 anys) els percentatges obtinguts (podia seleccionar-se més d'un tema) eren els següents:

Guerra Civil 34,7 %; Guerra dels Segadors 31,7 %; Prehistòria època Antiga 26,7 %; Llegendes temes mítics 23,8 %; Reis Catòlics 22,8 %; Colonització greco-romana 16,8 %; Bandolerisme 14,9 %; Orígens del



moviment obrer 9,9 %; La II República 9,9 %; Setmana Tràgica 8,9 %; Guerres Carlines 6,9 %; Transició democràtica 6,9 %; Invasions d'àrabs i visigots 5 %. A banda d'un interès destacable per conèixer quelcom de la Guerra civil, sobre la qual hi ha un consens de curiositat, potser els temes escollits tenien relació amb allò que es coneixia perquè s'havia tractat a l'ensenyament. Així, podria ser que el nivell assolit per la Guerra dels Segadors, Prehistòria, Llegendes, Reis Catòlics i Colonització greco-romana tingués com a causa un tractament previ d'aquests temes a l'ensenyament (8).

El qüestionari incorporava també una pregunta oberta a propòsit de quins eren els fets que es consideraven més significatius en la història de Catalunya. Un percentatge molt significatiu dels joves (101 enquestats, entre 15 i 17 anys), el 29,7 % no sabien citar-ne cap. El 14,9 % citava l'Onze de Setembre, un 12,9 % citava la Guerra-revolta dels Segadors, la resta citava les incongruències més diverses: Sant Jordi i el drac (7,9 %); l'Estatut (4 %); Tarradellas (3 %); Companys (3 %), el Timbaler del Bruc (3 %), etc. Respostes que denoten en conjunt un gran desconeixement i una ineficàcia a l'ensenyament per informar sobre els fets més emblemàtics de la història de Catalunya (9).

Una altra pregunta oberta i de similar intencionalitat, però referida a personatges coneguts de Catalunya, també donava resultats esgarriposos. Per a la mateixa mostra (101 joves de 15-17 anys) el 21,8 % no coneixien cap personatge de la història de Catalunya, o si més no, no es van demostrar capaços de citar-ne cap. Tarradellas amb un 28,7 % era el més citat, seguit de Companys (19,8 %); Jaume I (17,8 %); F. Macià (14,9 %); J. Pujol (13,9 %); Gaudí (12,9 %); Dalí (11,9 %) etc. Respostes que mostren, d'entrada, un desconeixement evident, i després una amalgama de coneixements de procedència molt diversa. Així és probable que les cites de Jaume Ier tinguessin el seu origen en l'ensenyament, però es més que probable que les cites

de Companys es deguessin al ressò que se'n havien fet els mitjans de comunicació respecte al cinquètenari del seu assassinat, i que les de Dalí i Tarradellas es deguessin igualment al ressò que la seva mort havia produït en els mitjans de comunicació (10).

En qualsevol cas allò realment esgarrifós de les dades de l'enquesta de la fundació Acta era que el grup d'edat que manifestava menys coneixements sobre la història de Catalunya era, precisament, el dels joves de 15 a 17 anys, aquells que teòricament havien d'estar rebent coneixements de la història del país a l'ensenyament.

A fi d'incorporar algunes dades complementàries vam procedir a realitzar una enquesta entre els alumnes que accedien, el 1990, a primer curs de la diplomatura de mestre d'EGB, de l'Escola de Mestres de Barcelona. Aquests alumnes havien cursat el batxillerat i el COU, en llur major part i, per tant, havien desenvolupat bona part dels seus estudis durant el període objecte d'aquesta recerca. El fet que escollíssim futurs mestres era interessant, atès que es tracta d'una diplomatura que requereix una cultura general àmplia, lluny d'especialitzacions que poguessin donar resultats polaritzats amb un alt o baix grau de coneixements específics d'història.

La mostra es composava de 265 alumnes de primer, del curs 1990-91, i es va realitzar a l'inici del curs (11). Les preguntes eren obertes, es demanava als alumnes que citessin 10 fets importants de la història de Catalunya, 10 personatges importants de la història de Catalunya i 10 monuments emblemàtics del patrimoni històric artístic català.

Els resultats van ser, igualment, esgarrifosos en les tres categories fixades. La major part dels alumnes era incapaç de citar 10 fets importants de la història de Catalunya. Un 70 % citava menys de quatre fets. Els 10 fets que van resultar més citats van ser:

1. La Guerra dels Segadors _____	153
2. La Renaixença _____	92
3. La Guerra de Successió _____	53
4. El Decret de Nova Planta _____	51
5. La Setmana Tràgica _____	49
6. La Guerra Civil _____	47
7. L'Onze de Setembre _____	38
8. Corpus de Sang _____	38
9. Afusellament de Companys * _____	36
10. La Reconquesta (!) _____	34

(\* Cal tenir present la commemoració del 50è aniversari de l'afusellament de Lluís Companys i el tractament que aquest va tenir a nivell de mitjans de comunicació).

Cal destacar d'entrada l'escàs coneixement de la història de Catalunya que mostren aquests resultats. El fet més citat, la Guerra dels Segadors únicament compta amb 153 cites sobre 265 enquestats, els nou fets següents citats també compten globalment considerats amb un nombre molt baix de cites. La Guerra dels Segadors i la Guerra de Successió així com fets annexos (Corpus de Sang, Decret de Nova Planta, Onze de Setembre) sembla que són el referents més tractats. No queda clar, però, si aquests fets es coneixen a partir de l'ensenyament o bé a partir d'altres canals. Destaca també la incapacitat per citar fets de la història medieval de Catalunya. Tal sembla com si el referent medieval, de sempre molt considerat, hagués desaparegut de cop i volta. L'única referència que es fa al món medieval, la "reconquesta" està clarament manllevat de la historiografia espanyola.

Respecte a la contemporaneïtat quatre fets són els més citats: La Renaixença, la Setmana Tràgica, la Guerra Civil i l'afusellament del President Companys. Les cites de la Renaixença poden venir

probablement a partir d'un tractament sistemàtic del tema en les classes de literatura catalana. La Setmana Tràgica curiosament apareix en segon lloc i és discutible que sigui un fet que s'hagi après a partir d'un tractament del tema a l'ensenyament. La Guerra Civil, que es situa genèricament, és un conflicte que implica al conjunt de l'Estat, en qualsevol cas no se'n destaca cap aspecte especialment rellevant per Catalunya. Les cites del President Companys poden tenir l'origen en la commemoració dels fets que es realitzava precisament en el moment de passar l'enquesta.

En qualsevol cas sembla que no hi ha una correspondència clara entre els fets esmentats i els fets històrics que es presenten en els llibres de text.

Pel que fa als personatges històrics els resultats també van ser penosos. Un 56 % citava menys de quatre personatges. Els deu personatges més citats eren:

1. Ramón Llull	169
2. Lluís Companys	132
3. Jaume I	123
4. J. Tarradellas	120
5. Pompeu Fabra	117
6. Pere el Cerimoniós	73
7. Joanot Martorell	52
8. Bernat Metge	51
9. Macià	49
10. Verdaguer	44

Com en el cas anterior els resultats reflecteixen grans incoherències. Per exemple la importància atorgada a fets històrics com la Guerra dels Segadors i l'Onze de Setembre no tenen una correspondència en el reconeixement dels personatges implicats. Destaca també el fet que es citen tres autors medievals catalans. Cal entendre

doncs, que davant la incapacitat de citar personatges d'història es van manllevar aquests dels que es coneixien a partir de la Literatura Catalana. S'evidencia, doncs, que els estudis de llengua i literatura catalana estaven més normalitzats en aquells moments i, a més a més, concretaven en personatges. En aquest context és possible que les cites referents a Pere el Cerimoniós tinguin el seu origen en un tractament del seu regnat en les classes de Llengua i Literatura Catalanes (ja que l'associació Bernat Metge-Pere el Cerimoniós resulta sospitosa). Cal felicitar doncs als professors de Llengua i Literatura Catalanes perquè sembla que contribuïen, amb més efectivitat que no pas els professors d'història, a divulgar aspectes d'història nacional. En aquest context sospitem que Ramón Llull és citat en la seva qualitat d'escriptor, més que no pas en la seva dimensió científica. D'altra banda cal suposar que la commemoració de la primera edició del Tirant influís a citar a Joanot Martorell.

Dels personatges d'història contemporània citats podem formalitzar argumentacions similars. És evident que Verdaguer es cita a partir de la notícia de la seva obra literària. Les cites de Companys i Tarradellas podrien, tanmateix, tenir un origen extern a l'ensenyament, d'una banda, en els moments de passar l'enquesta, es commemorava l'afusellament del President Companys i, d'altra, feia relativament poc que havia esdevingut la mort de Tarradellas i el personatge era encara causa de nombroses cites en els mitjans de comunicació per causes diverses. En qualsevol cas sembla que les classes rebudes d'història no són precisament les que van menar a la citació dels personatges, excepció feta, potser, del cas de Jaume I.

Pel que fa als monuments emblemàtics del patrimoni català els resultats també esdevenien disllocats. Els deu més citats eren:

1. Sagrada Família _____	173
2. Catedral de Barcelona _____	135
3. La Pedrera _____	112
4. Parc Güell _____	76
5. Santa Maria del Mar _____	62
6. Sant Climent de Taüll _____	49
7. Colònia Güell _____	43
8. Monestir de Montserrat _____	40
9. Empúries _____	35
10. Casa Batlló _____	23

Tot i que el nombre dels totals és baix (un 65 % era incapaç de citar més de tres elements), els resultats no deixen d'ésser il·lustratius. Podria ser que alguns dels elements citats tinguessin el seu origen en el treball escolar (Santa Maria de Mar, Sant Climent de Taüll, Empúries...) però no podem descartar el seu coneixement per la via turística o dels mitjans de comunicació. En qualsevol cas sembla que el referent medieval (el romànic i el gòtic com a arts nacionals) cedia terreny en favor del modernisme, molt potenciat per l'Ajuntament de Barcelona abans de les Olimpíades. És també possible que el seu coneixement provingui, en part, del treball a l'ensenyament. Algunes de les cites (Sagrada Família, Catedral de Barcelona, Monestir de Montserrat) poden haver estat sobredimensionades a partir de la vivència i la percepció personal. En qualsevol cas no queda clara quina és la incidència de l'ensenyament en aquesta percepció del patrimoni.

A tall de síntesi, i pel que fa al conjunt del període estudiat, sembla que l'ensenyament no incideix de manera determinant i directa en l'adquisició de coneixements d'història de Catalunya per part dels alumnes. En destaca el gran desconeixement generalitzat i la dispersió i desestructuració dels coneixements assolits. Com hem dit,

però, no és una situació estranya atesa la situació de la història i de la història de Catalunya a l'ensenyament.

Durant el període 1970-1990 es consolida una fractura de la memòria històrica en el conjunt de la societat catalana; no hi ha transmissió generacional de coneixements d'història de Catalunya degut a causes diverses (fractura provocada pel Franquisme, ingravidesa històrica, revolució post-industrial, crisi de la història, etc.). Davant de la incapacitat de la societat catalana per perpetuar una percepció de la pròpia història, l'ensenyament també es va manifestar incapaç d'omplir el buit. La resultant no podia ser més desastrosa, els joves catalans esdevenien el sector d'edat més desinformat a propòsit de la història de comunitat nacional. S'havia tocat fons.

#### LES ESTRATÈGIES DEL PROFESSORAT

Les actituds del professorat són absolutament fonamentals en qualsevol procés d'ensenyament-aprenentatge. Hem estimat anteriorment els déficits per part de l'alumnat quant a coneixements d'història en general i d'història de Catalunya en particular. Cal també analitzar quines han estat, durant el període estudiat, les actituds del professorat quant a la impartició de la història, actituds que lògicament venen mediatitzades pel marc legal i els llibres de text com ja hem establert anteriorment.

Pel que fa a la primària la valoració no és complexa. El gruix dels continguts d'història s'impartien a la segona etapa, en els cursos de sisè, setè i vuitè. Atès que aquests cursos es consideraven usualment conflictius no era estrany trobar en ells professorat jove. A banda d'això també hi havia professors especialistes d'àrea amb una certa qualificació per impartir les diferents assignatures. En el cas de

socials, com en d'altres, no era estrany trobar llicenciats o mestres-licenciats impartint les assignatures de socials. Els programes eren densos i mal orientats, i seguien les directrius marcades a partir dels setanta. Amb tot, la situació no era conflictiva, o si més no particularment conflictiva. El plantejament de la matèria a partir dels llibres difícilment aconseguia interessar els alumnes (situació no exclusiva de les socials) i allò que aprenien era relativament poc. El paradigma tradicional basat en la classe magistral i el llibre de text era la tònica dominant a la majoria de centres d'EGB. Els llibres, extensos, difícilment s'acabaven. Però el fet que la història estigués dividida cronològicament en tres cursos assegurava, si més no, unes pinzellades per a cada període.

D'altra banda els intents innovadors, i els moviments de renovació pedagògica tenien una certa incidència a l'EGB i es van fer nombroses experiències de renovació de les socials durant el període. Ja hem parlat a bastament dels intents de vincular les socials al coneixement del medi i de com això va permetre que es filtressin coneixements i tractament de la història de Catalunya. Dins d'aquest panorama general cal destacar que, per raons diverses, procedència, formació, etc. els coneixements del professorat respecte a la història de Catalunya eren, normalment baixos.

El panorama del professorat de BUP se'ns presenta de manera molt més complexa. Al respecte del professorat d'història cal considerar els estudis elaborats per la Dr. Carme Guimerà (12) que en bona part hem tingut en compte. D'altra banda, també hem procedit a consultar, mitjançant entrevistes, a nombrosos professors de secundària, en actiu durant el període estudiat, i sobretot a partir de la implantació del BUP (1975) (13).

L'activitat i actitud del professorat de secundària tenia diversos condicionaments a tenir en compte. En primer lloc s'accedia a la



docència amb la possessió d'una llicenciatura i sense una adequada preparació psico-pedagògica, ja que el curs per aconseguir el CAP (Certificat d'Aptitud Pedagògica) de sempre va ser insuficient. Així s'arribava a l'aula amb una formació eminentment disciplinar. Normalment, a més a més, s'hi accedia després d'haver passat per una universitat conflictiva i fortament ideologitzada (14). El període passat a la Universitat i la vinculació o contacte amb grups de l'oposició antifranquista va impactar fortament els llicenciats de les promocions d'aquells anys, i cal recordar que aquestes serien les que s'incorporarien massivament a l'ensenyament en universalitzar-se l'educació secundària. Des de la perspectiva dels llicenciats el període universitari acostumava a considerar-se, en tots els aspectes, com a molt important. Per dir-ho d'una altra manera, es prestigiava una determinada percepció de la Universitat, i la Universitat era el model a seguir. No és d'estranyar, doncs, que bona part del professorat, emmirallat per la Universitat, considerés el batxillerat com el preludi del món universitari. La Universitat havia d'ésser allà on anirien a raure els alumnes, i la universitat esdevenia, per a part del professorat, una meca-miratge professional. Treballaven al batxillerat, però allà on els hagués agradat impartir docència, fora precisament a la Universitat entesa com temple de la ciència. Així, també es prenia el paradigma magistocèntric dominant a la Universitat com el model didàctic a seguir. Les classes magistrals, amb el màxim desplegament intel·lectual, esdevenien el model que s'intentava posar a la pràctica. Lògicament això suposava problemes pràctics i nombroses contradiccions a l'aula.

Hem de tenir present també que la majoria del professorat llicenciat en història estava especialitzat en història contemporània. No disposem de dades al respecte però sembla que la proporció de llicenciats d'història entre el professorat d'instituts era superior al 75 %, mentre que la resta provenien del camp de la geografia o de la història de l'art. Entre els llicenciats d'història la immensa

majoria, com hem assenyalat, eren d'història contemporània. Hem d'afegir a aquesta tendència les influències rebudes en la formació o auto-formació per part del materialisme històric i la tendència a la desconfiança cap a tot allò que tingués a veure amb història nacional. Tot plegat configurava una de les primeres variables a tenir en compte en les actituds del professorat: la tendència a explicar els temes amb profunditat i complexitat, intentant exposar totes les interaccions i variables.

D'altra banda, la variable d'uns programes extensos i uns llibres de text enciclopèdics acabava de perfilar el paisatge. Quan la tendència del professorat al tractament intensiu dels temes es conjuminava amb programes i llibres extensius la resultant invariable era la inviabilitat dels programes: no podien acabar-se. La contradicció intensiu-extensiu és, a la nostra manera d'entendre, fonamental per aproximar el problema. Quan hom tracta intensivament un tema ha de ser conscient que això hipoteca el programa... El tractament intensiu està més que justificat si es posa l'accent en aspectes metodològics, és a dir, subministrar als alumnes pautes i mètodes de treball que després puguin aplicar-se a altres temes. És a dir, en certa manera els aspectes metodològics esdevenen l'objectiu principal i els continguts factuais i conceptuals són el medi a partir del qual es vehiculen. El que era del tot incorrecte era la pretensió de part del professorat de secundària de tractar intensivament tots els temes, sense incidir en aspectes metodològics, tenint en compte que disposaven de temaris extensius... La incapacitat del professorat de secundària per sintetitzar uns programes extensos va esdevenir la constant usual. En efecte, bona part del professorat no sabia, no podia o no volia tractar els temes a nivell sintètic o superficial. És obvi que una assignatura com la Història de les Civilitzacions i de l'Art, que tracta de tota la història de la humanitat, tenint en compte el nombre d'hores assignades, no podia donar-se en profunditat.

Així, a partir del 1975 mateix va produir-se la fatal tendència a no acabar, ni de bon tros, els programes.

Curiosament, llevat de les iniciatives de Germania 75 o de l'experiència 13-16, no van plantejar-se alternatives globals; la retallada de programes, a la pràctica, va ser l'única resposta del professorat.

L'estratègia va anar definint-se estant plenament consolidada a partir dels primers anys de la dècada dels vuitanta. Durant el primer curs la immensa majoria del professorat arribava, amb prou feines, al món feudal. Durant el segon curs la demografia ocupava bona part dels esforços fent capbussaments a la resta del programa. El tercer curs, a fi de pal·liar els dèficits de primer, començava, en bona part dels casos, en el segle XVIII i continuava amb el XIX, però difícilment s'arribava al XX... Com a conseqüència quasi bé mai s'estudiaven al llarg del batxillerat aspectes relatius al segle XX (15). La situació esdevenia curiosa ja que a tercer semblava que la limitació a tres segles d'història d'Espanya (XVIII, XIX i XX) s'havia de complir amb escreix. Però en limitar el programa la roda tornava a endegar-se: hi havia menys temes, però aquests es podien tractar amb, encara més, profunditat.. Així el segle XVIII es tractava a bastament i el laberíntic segle XIX espanyol s'acabava d'engolir les hores que quedaven.

En alguns casos, la readaptació dels programes es feia tàcitament o obertament des dels seminaris de geografia i història dels instituts. La inspecció, d'altra banda, transigia amb la situació.

S'ha de tenir present que la situació era molt contradictòria. De fet, la majoria del professorat era d'història contemporània, i precisament, conscientment o inconscient, pensaven que la història contemporània, la que menys s'impartia, era la més important per

entendre el món present. D'altra banda, tant els programes com els llibres de text manifestaven un tractament preferent (quant a temes i nombre de pàgines) per la història contemporània.

¿ Per què doncs la història contemporània del segle XX quasi sempre era la gran absent?

Certament es fa difícil d'entendre i d'explicar. Intentarem assajar alguns arguments que ajudin a dilucidar la incògnita:

a) Persistència d'una concepció etapista i cronològica de la història: la majoria de professors plantejaven la història com una successió ordenada de fets en un temps. Normalment ningú començava directament per la història contemporània (és a dir del present al passat) perquè entenien que la línia natural de la història era anar del passat al present, i que l'acumulació de conceptes sobre un període ajudava a plantejar el següent.

b) Complexitat de les diferents societats estudiades: les societats de l'antiguitat o del món medieval esdevenien més fàcils de tractar. Presentaven un nivell més baix de variables, en tots els ordres, que no pas les complexes societats dels segles XIX i XX en les quals el tractament intercausal era extremadament complex si es volia fer en profunditat. Compte perquè no volem dir amb això que la societat romana, per exemple, no fos una societat complexa, ni molt menys, però el nivell d'informació existent era molt limitat i es podia aprofundir fins uns límits. En canvi les societats del segle XIX i XX sobre les quals existeix un nivell d'informació ingent apareixien com societats complexes en les quals s'interrelacionaven les més diverses variables. A nivell d'ensenyament no era el mateix explicar organització política, social, econòmica o expressió artística en el món romà que durant el segle XX. No era el mateix, per exemple, explicar una ciutat romana que els diferents models de ciutat durant

el segle XX. Tot plegat amb el món antic i medieval, en presentar variables aparentment menys complexes s'aconseguia un major grau d'assimilació entre els alumnes. És a dir, els estudiants es movien millor en la història de les societats antigues i medievals que no pas en les modernes i contemporànies. D'aquesta manera es produïa també una fatal tendència a esplaiar-se en els aspectes menys complexos dels programes, en aquells fenòmens històrics que presentaven menys variables. Al capdavant, es tractava d'un problema fals, ja que una bona capacitat per sintetitzar i presentar allò més emblemàtic d'un període hagués hagut de permetre, sense problemes, el tractament de qualsevol època. Calia, òbviament, renunciar al tractament intensiu i això era difícil en un col·lectiu no avesat en la dimensió de difusió i didàctica de la disciplina referent. És a dir, bona part del col·lectiu tenia com a referent estructurant el disciplinar per davant del divulgador o didàctic, considerant-se historiadors abans que professors, i tot i que ambdues facetes són compatibles és evident que la dimensió divulgadora-didàctica (respecte a la disciplina referent) és la més important a l'ensenyament.

c) La rutina: esdevé, a la nostra manera d'entendre, un altre factor important per explicar la situació. Després d'uns cursos en els quals s'havia definit una dinàmica, amb una experiència sobre determinats temes, amb uns materials sobre determinats temes, això incidia de manera determinant a reproduir sistemàticament esquemes i objectes d'estudi. Així, en un sistema educatiu com l'espanyol amb poc control sobre les activitats del professorat, i amb pocs estímuls per a la promoció d'aquest, les innovacions esdevenien sistemàticament escasses i limitades. El consens fàctic que deixava fora de l'ensenyament secundari la història contemporània esdevenia una realitat triomfant.

El conjunt d'argumentacions que hem exposat són, en general, vàlides pel que fa a la situació de la història de Catalunya i la història contemporània de Catalunya. D'una banda, el professorat estava avesat a plantejaments generals de la història i a la tradició de l'Estat com a subjecte i objecte de la història. Ni tan sols les aportacions del materialisme històric havien fet trontollar la importància del marc estatal a l'ensenyament. En aquest context hagués estat possible convertir la història de Catalunya en estructurant d'estudis històrics més amplis. Però l'operació inversa era difícil. Incardinar fets i conceptes d'història de Catalunya només es podia fer, en els millor dels casos, per exemplificar a escala local aspectes generals de la història. D'altra banda ja hem comentat a bastament el recel de part del professorat de secundària que per formació, capacitat i convicció difícilment podia incorporar amb èxit continguts d'història de Catalunya a risc d'augmentar les contradiccions de l'estratègia intensiva-extensiva.

La història contemporània de Catalunya resultava doblement mal parada, si difícilment s'arribava a la història contemporània del segle XX, encara era més gran el handicap de la història contemporània de Catalunya per raons òbvies.

A tall de síntesi, podríem concloure manifestant que, segons la nostra opinió, el professorat de secundària tenia molta responsabilitat directa en el fet que la història contemporània no arribés a concretar-se a les aules. Responsabilitat compartida amb responsabilitats subsidiàries de l'Administració que no disposava de capacitat operativa per controlar o garantir les directrius legals vigents. Hi havia història contemporània en els programes oficials, hi havia història contemporània en els llibres de text, hi havia història de Catalunya (amb totes les deficiències i matisacions que es vulgui) a partir del 1988 i, en canvi, ni la història contemporània ni la història de Catalunya arribaven amb prou força a

les aules. És evident que la baula que fallava era precisament el professorat i fallava una Administració incapaç d'enquadrar aquest professorat, donar-li directrius, sotmetre'l als oportuns reciclatges o bé promoure les oportunes rectificacions de programes per adequar-se a la situació.

#### MATERIALS DIDACTICS D'HISTÒRIA DE CATALUNYA

A finals dels anys vuitanta i principis dels noranta existia ja una oferta de materials didàctics sobre història de Catalunya acceptable. A banda dels materials concrets sobre aspectes d'història local també començava a haver-hi una oferta considerable de materials que pel seu caràcter emblemàtic o general esdevenien interessants per aproximar la història nacional.

Aquests materials eren perifèrics en el sentit que no eren llibres de text homologats, tanmateix podien emprar-se puntualment a l'aula per treballar temes, com a biblioteca de consulta o en el cas dels audios i vídeos per vertebrar determinades sessions. L'aproximació a aquests materials ens és extraordinàriament interessant ja que d'una banda són testimoni de la presa de consciència de la societat civil respecte la necessitat d'incorporar continguts nacionals a l'ensenyament, i de l'altra permeten calibrar quines èpoques o moments emblemàtics de la història eren aquells que espontàniament es potenciaven o s'intentaven recuperar o promocionar.

El que inicialment van ser materials testimonials endegats per institucions diverses, sense afany de lucre, van convertir-se a mitjan dels 80 en un producte cultural integrat en els circuits de mercat, és a dir rendibles. Diverses editorials van començar llavors a plantejar-se col·leccions de divulgació o didàctiques sobre la història de Catalunya, amb la seguretat que hi havia un mercat

receptor, tot i que petit, consolidat i susceptible de generar guanys.

Podem aproximar quantitativament el nombre de materials didàctics existents a principis dels noranta a partir de dues obres que inclouen sengles recopilacions, els treballs d'Antoni Moga i Jordi Dolcet (16) i el de F.X. Hernández (17). El primer posa l'accent en termes quantitativs absoluts i el segon intenta oferir un llistat més selectiu. Cal destacar que ambdós treballs es van realitzar en paral·lel, per encàrrec de diferents editorials, i sense connexions per la qual cosa sorprèn la coincidència de criteris utilitzats en la recopilació i exposició dels resultats.

Ambdues obres subministren llistats de publicacions i recursos didàctics per a treballar diferents etapes de la història de Catalunya a l'EGB i el BUP. S'inclouen també propostes de sortides i el treball en museus, basades en general en experiències sobre sortides que usualment es realitzaven per part d'escoles i centres educatius. És a dir, es recopilen propostes practicades o susceptibles de ser-ho per part dels centres educatius.

Un resum de les dades recollides per Toni Moga i Jordi Dolcet dona els següents resultats totals:

**Prehistòria i història antiga de Catalunya:**

Llibres per alumnes (didàctics, informació, lectura) _____	17
Revistes (monogràfics) _____	0
Films _____	2
Videos _____	10
Audio-visuals _____	4
Tallers _____	4
Jocs _____	5



Materials diversos _____	4
Informàtica educativa _____	0
Proposta de sortides _____	35
Proposta de Museus _____	54

### Història medieval de Catalunya

Llibres per alumnes (didàctics, informació, lectura) _____	51
Revistes (monogràfics) _____	26
Films _____	3
Videos _____	29
Audio-visuals _____	1
Tallers _____	1
Jocs _____	19
Materials diversos _____	0
Informàtica educativa _____	2
Proposta de sortides _____	79
Proposta de Museus _____	26

### Història moderna de Catalunya

Llibres per alumnes (didàctics, informació, lectura) _____	26
Revistes (monogràfics) _____	3
Films _____	3
Videos _____	19
Audio-visuals _____	0
Tallers _____	1
Jocs _____	1
Materials diversos _____	0
Informàtica educativa _____	0
Proposta de sortides _____	38

35  
19  
38  
25  
117

54  
26  
16  
21  
117

82 llibres  
5 audios  
7 Tallers  
79 sortides

24  
26  
51  
128 llibres

38 monogràfics  
4 films  
74 videos

25 jocs

Proposta de Museus ..... 16

### Història contemporània de Catalunya

Llibres per alumnes (didàctics, informació, lectura) .....	34
Revistes (monogràfics) .....	4
Films .....	6
Videos .....	16
Audio-visuals .....	0
Tallers .....	1
Jocs .....	0
Materials diversos .....	0
Informàtica educativa .....	0
Proposta de sortides .....	25
Proposta de Museus .....	21

Segons la recopilació de T. Moga i J. Dolcet el període medieval era el que comptava amb una més àmplia bibliografia didàctica complementària. A força distància vindrien els llibres d'història contemporània de Catalunya, seguits pels de moderna i els de prehistòria i món antic. Pel que fa a pel·lícules susceptibles d'ésser utilitzades a l'ensenyament el període contemporani es destacava àmpliament. No així en els videos de divulgació i didàctica, aspecte en el qual la Catalunya medieval estava millor dotada, seguida pels períodes modern i contemporani. Quant a les propostes de sortides i treballs en museus, el període medieval i antic eren els objectes d'una major tradició.

La recopilació de materials i recursos didàctics sobre la Història de Catalunya elaborada per F.X. Hernández donava uns resultats lleugerament diferents.

**Prehistòria i història antiga de Catalunya**

Llibres d'alumnes (didàctica) _____	7
Llibres d'alumnes (lectures) _____	5
Films _____	0
Videos _____	11
Audiovisuals _____	3
Tallers _____	11
Jocs _____	5
Materials diversos _____	2
Proposta de sortides _____	8
Proposta de Museus _____	6
Discografia _____	1

**Història medieval de Catalunya**

Llibres d'alumnes (didàctica) _____	21
Llibres d'alumnes (lectures) _____	25
Films _____	1
Videos _____	35
Audiovisuals _____	5
Tallers _____	2
Jocs _____	5
Materials diversos _____	0
Proposta de sortides _____	13
Proposta de Museus _____	4
Discografia _____	0

**Història moderna de Catalunya**

Llibres d'alumnes (didàctica) _____	13
Llibres d'alumnes (lectures) _____	11

Films _____	1
Videos _____	31
Audiovisuais _____	0
Tallers _____	0
Jocs _____	4
Materials diversos _____	1
Proposta de sortides _____	9
Proposta de Museus _____	6
Discografia _____	4

#### **Història contemporània de Catalunya**

Llibres d'alumnes (didàctica) _____	20
Llibres d'alumnes (lectures) _____	7
Films _____	9
Videos _____	70
Audiovisuais _____	0
Tallers _____	3
Jocs _____	7
Materials diversos _____	2
Proposta de sortides _____	11
Proposta de Museus _____	9
Discografia _____	1

En el llistat de materials didàctics elaborat per F.X. Hernández es confirma una certa preeminència dels llibres didàctics i de lectura referents al període medieval. Contràriament, en aquest llistat, els videos recollits sobre el període contemporani són molt més nombrosos que els de qualsevol altre període. L'explicació rau en el fet que en el llistat s'incorporen nombrosos documentals, ateses les seves possibilitats didàctiques.

En qualsevol cas s'evidencia que tant el període medieval com el contemporani són els que disposaven d'una major quantitat de recursos didàctics. Globalment, però, per al conjunt de la Història de Catalunya començava a consolidar-se un conjunt de materials didàctics gens menyspreable, i el que era més important, s'iniciava una tradició en la seva elaboració.

Institucions, entitats civils i iniciativa privada havien generat molts títols i diversificats materials. Ara bé, el fet de l'existència de títols no vol dir necessàriament que aquests haguessin tingut una bona distribució o ús. Per dir-ho de manera més senzilla, l'existència d'un material no pressuposava el seu ús a l'ensenyament. Una cosa eren les intencions de la societat civil i l'altra la capacitat d'incorporació d'aquests materials en el món de l'ensenyament. Hauríem de tenir en compte que molts materials es van confegir per iniciativa institucional i altres sense afany de lucre; en aquests sentit les institucions productores podien decidir lliurement sobre quin període o aspectes treballarien, prescindint de la rendabilitat escolar final del material. No era el mateix cas el de les empreses privades que es veien forçades a produir materials que tinguessin un mínim d'impacte en el mercat (és a dir a l'ensenyament) a fi d'aconseguir rendabilitat. En aquest sentit resulta força suggerent tractar d'establir quins productes o títols i de quins períodes històrics eren els que aconseguien major difusió. Així un major interès per un determinat tema o període es traduïa en una adquisició més gran de materials referents independentment que la bibliografia existent sobre el tema o període fos més o menys àmplia.

A fi d'avançar conclusions hem procedit a revisar quins títols eren els més venuts de la Col.lecció Biblioteca de Classe de l'Editorial Graó, i a quin període feien referència, a fi precisament de copsar per aquesta banda sobre quin període s'adquirien més materials

didàctics. El cas de la col·lecció es prou significatiu i serveix com a exemple. Cal recordar que la BC va ser una experiència pionera i que va assolir un èxit de vendes considerable, suficient per autofinançar la col·lecció. Els títols d'història eren precisament, amb algunes excepcions, els més venuts (18).

Si observem el nombre de llibres editats, i cal tenir present que es procedeix a una reedició quan s'esgota l'anterior, les dades resulten força interessants. La col·lecció va iniciar-se el 1984 i pel juliol del 1992 aquest era el balanç dels números d'història de Catalunya editats:

#### **Prehistòria i història antiga de Catalunya**

N. 1. *Lluci Emili Patern...* (Món romà). Primera edició: 1984. Total d'edicions: 9. Total de llibres editats: 19.434.

N.20. *Eines, jaciments...* (Paleolític). Primera edició: 1987. Total d'edicions: 3. Total de llibres editats: 6.945.

N.28 *Ibers...* (Món prerromà). Primera edició: 1987. Total d'edicions: 3. Total de llibres editats: 6.899.

N. 40. *Thalassa, thalassa...* Primera edició: 1989. Total d'edicions: 2. Total de llibres editats: 5660.

N.52. *Fenícis i cartaginesos...* Primera edició: 1991. Total d'edicions: 1. Total de llibres editats: 3.534.

N.56. *Neolític...* Primera edició: 1991. Total d'edicions: 1. Total de llibres editats: 3.510.

Total de títols sobre prehistòria i món antic a Catalunya: 6.

Total de llibres impresos en el conjunt d'edicions: 45.992.

### **Història medieval de Catalunya**

N.4. *Jofre de Rocabertí*.... Primera edició: 1983. Total d'edicions:

5. Total de llibres editats: 10.168.

N.7 *Joan el Roig*.... Primera edició: 1985. Total d'edicions: 5. Total

de llibres editats: 11.274.

N. 17. *Ramón Muntaner*.... Primera edició: 1986. Total d'edicions: 3.

Total de llibres editats: 7.220.

N. 25. *Catalunya sarraïna*.... Primera edició: 1987. Total d'edicions:

2. Total de llibres editats: 5.972.

N. 32. *L'Art Romànic*.... Primera edició: 1988. Total d'edicions: 2.

Total de llibres editats: 5.989.

N. 38 *L'Art Gòtic*.... Primera edició: 1989. Total d'edicions: 1.

Total de llibres editats: 4.120.

N. 49 *Els visigots*.... Primera edició: 1990. Total d'edicions: 1.

Total de llibres editats: 3.060.

Total de títols sobre el món medieval a Catalunya: 7

Total de llibres impresos en el conjunt d'edicions: 47.803.

**Història Moderna de Catalunya**

N.2. *Perot Rocaguinarda...* (bandolerisme). Primera edició: 1985.  
Total d'edicions: 4. Total de llibres editats: 13.118.

N.31. *Segle XVIII...* Primera edició: 1988. Total d'edicions: 2.  
Total de llibres editats: 6.130.

N.34. *La inquisició...* Primera edició: 1988. Total d'edicions: 2.  
Total de llibres editats: 5.055.

Total de títols sobre la Catalunya moderna: 3.

Total de llibres impressos en el conjunt d'edicions: 24.303.

**Història contemporània de Catalunya**

N.10. *La Guerra Civil E. ....* Primera edició: 1985. Total d'edicions:  
3. Total de llibres editats: 8.322.

N.19 *Viladomiu Nou...*(colònies fabrils). Primera edició: 1987. Total  
d'edicions: 3. Total de llibres editats: 7.230.

N.22 *Moviment obrer...* Primera edició: 1987. Total d'edicions: 2.  
Total de llibres editats: 6.684.

N.26 *La I República...* Primera edició: 1987. Total d'edicions: 2.  
Total de llibres editats: 5.149.

N.43. *La II República...* Primera edició: 1990. Total d'edicions: 1.  
Total de llibres editats: 3.620.



N.44. *Exposició de 1888...* Primera edició: 1990. Total d'edicions:  
1. Total de llibres editats: 3.570.

N.53. *La Renaixença...* Primera edició: 1991. Total d'edicions: 1.  
Total de llibres editats: 3.540.

N.58. *El Modernisme...* Primera edició: 1991. Total d'edicions: 1.  
Total de llibres editats: 3.620.

Total de títols sobre la Catalunya contemporània: 8.

Total de llibres impresos en el conjunt d'edicions: 41.735.

El conjunt de les dades resulta interessant; d'una banda, hi ha una asimetria destacable respecte dels programes i llibres de text en els quals prima, amb molt, la història contemporània. El números més venuts són els referents a història medieval de Catalunya, seguits de molt a la vora pels de prehistòria i història antiga, que tot i que compten amb un títol menys quasi igualen als d'història medieval.

La història contemporània, tot i comptar amb vuit títols, queda per sota dels exemplars totals editats d'història antiga i medieval.

La història moderna tot i comptar únicament amb tres títols assoleix un total de números editats superior a la meitat dels d'història contemporània.

Els llibres relativament més venuts serien els d'història antiga, cada títol suposaria una mitjana de 7.666, els d'història medieval es situarien en 6.829, i els de contemporània 5.216. Els de moderna, degut a l'escassetat de la mostra no es prudent comptabilitzar-los en els mateixos termes.

Certament que el conjunt de les dades s'han de prendre amb molta relativitat, però no deixen d'apuntar una tendència: mestres i professors s'interessaven més per aspectes de la història antiga i medieval, probablement s'interessen més per allò que fan servir més a classe... Podríem argumentar que hi ha llibres més antics que altres i que per això estan més divulgats, però al respecte les reedicions són indicatives, els números 1, 4 i 7 van tornar a reeditar-se en el 1990, 1991 i 1992... Podria dir-se que la qualitat del llibre influeix a la seva venda però això també es relatiu, hi ha llibres bons d'història contemporània com el núm. 10 (19), dedicat a la Guerra Civil que no han tingut un èxit esclatant. Per contra hi ha llibres mediocres com els núm. 2 i el 28 (20) que assolixen un nombre important de vendes i altres clarament improvisats com el núm. 1 (21) que assolixen una important projecció. Tot fa pensar que la motivació prioritària a l'hora d'adquirir els llibres era el seu possible ús didàctic en funció d'uns temes prioritaris, en tot cas la variable de qualitat era secundària.

La tendència sembla apuntar que hi havia una major demanda de material d'història antiga i medieval; això confirma que a l'EGB, i sobretot al BUP, aquests eren els períodes de la història de Catalunya que es treballaven amb una major intensitat.

Cal destacar finalment un fet incontestable. A partir de mitjan dels vuitanta començaven a produir-se, en bona quantitat, materials que possibilitaven un tractament de la història de Catalunya a les aules. S'endegava doncs una pressió exterior que contribuiria, de manera determinant, al procés de normalització dels continguts d'història nacional a l'ensenyament.

## CAPÍTOL 15. NOTES.

1. D'altra banda una tradició molt arrelada en el sistema educatiu espanyol. Cal recordar al respecte que bona part de la conflictivitat amb els docents durant el segle XIX passava pel tema de la llibertat de càtedra.
2. LINE STAFF, INVESTIGACIÓ I MARKETING, *Resultats estudi quantitatiu: coneixements història de Catalunya* Barcelona; Juny de 1991 (policòpia).
3. *Ibidem*, pàg. 23-33.
4. *Ibidem*, pàg. 25.
5. *Ibidem*, pàg. 27.
6. *Ibidem*, pàg. 28.
7. *Ibidem*, pàg. 42.
8. *Ibidem*, pàg. 44.
9. *Ibidem*, pàg. 47.
10. *Ibidem*, pàg. 50.
11. Durant el mes de novembre de 1990.
12. Vegeu al respecte: GUIMERA, C. "El professor d'Història de secundària", A: *Crònica d'Ensenyament*, 1992, núm. 49, pàg. 32-33.  
GUIMERA, C. i CARRETERO, M. "El profesor y las visiones de la Historia", A: *Historia 16*, 1992, núm. 194, pàg. 119-122.  
GUIMERA, C. i CARRETERO, M. "El pensamiento del profesor de Historia de secundaria" A: *Studia Paedagogica*, 1992 (en premsa).
13. Entre d'altres agraim la informació, col.laboració i indicacions que en tot moment ens han prestat els professors Cristòfol Trepal, Joan Campàs, Joan Santacana, Agustí Alcoberro, Andreu Varela, Joan Ramón Varela i Llatzer Bria. En qualsevol cas cal puntualitzar que les opinions que manifestem són producte de la lliure interpretació de les informacions rebudes i de la pròpia experiència personal.
14. Cal recordar que la fi de la dècada del seixanta, i sobretot els inicis de la dècada dels 70 es van caracteritzar per una forta conflictivitat en el món universitari. Pràcticament totes les promocions que van romandre a la universitat durant aquest període van quedar molt marcades per l'experiència. D'altra banda aquestes promocions serien les que s'incorporarien massivament a l'ensenyament secundari quan aquest es va començar a universalitzar.

15. "...Cal afegir a tot plegat que cap professor de Geografia i Història no dona tot el programa vigent, llevat del curs de COU, tot i que es mantenen dins els marcs establerts legalment. És curiós de notar, malgrat la manca de control real per part de la Inspecció durant molts anys, que no es duquin a terme programacions alternatives. L'única modificació consisteix a "retallar" els programes.  
Com a conseqüència d'aquesta retallada resulta, d'altra banda, ben significatiu que, en general, a primer de BUP no es treballi l'assignatura en el marc temporal dels segles XIX i XX, i que a tercer, en el millor dels casos, no es passi de la II República. De fet, però, crec que és d'interès assenyalar que la majoria dels alumnes que acaben el batxillerat no han estudiat mai la història més recent, tant d'Espanya com de Catalunya. Només els de "lletres" estudien història del segle XX a COU, però fins i tot en aquest cas no s'hi inclou la història d'Espanya."

GUIMERA, C. "El professor d'història de secundària", pàg. 32.

16. MOGA, A.; DOLCET, J. *Compendi de recursos didàctics per a la coneixença del medi nacional*. Barcelona: La Llar del Llibre, 1990.
17. HERNANDEZ, F.X. *Ensenyar història de Catalunya*. Barcelona: Graó, 1990.
18. La informació ens a estat brindada amablement per l'Editorial Graó. Agraïm particularment la col·laboració que en tot moment ens han prestat els senyors Artur Parcerisa i Jordi Porta.
19. PAGÈS, P. *L'Arnau, revolucionari i milicià, La Guerra Civil Espanyola*. Barcelona: Graó, Col. Biblioteca de la Classe, núm. 10, 1985.
20. Vegis; TRIBO, G. *Perot Rocaguinarda, El bandolerisme a Catalunya*. Barcelona: Ed. Graó, Col. Biblioteca de la Classe, núm. 2, 1985. GUTIERREZ, L.I. *Puig Castellar, Els ibers*. Barcelona: Ed. Graó, Col. Biblioteca de la Classe, núm. 28, 1987.
21. HERNANDEZ, F.X. *Lluci Emili Patern, Legionari i ciutadà romà*. Ed. Graó, Col. Biblioteca de la Classe, núm. 1, 1984.